

Іван Котляревський кинув виклик Російській імперії. Його творчість актуальна і в нинішній війні

30 серпня (12 вересня) 1903 року, попри чималі труднощі (у той час українська мова й українська культура в царській Росії зазнавала значних **утисків!**), відбулося урочисте відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві.

Ця подія перетворилася на велику національну акцію. На неї приїхали відомі представники української інтелігенції: Христина Алчевська, Микола Аркас, Дмитро Багалій, Сергій Єфремов, **Михайло Коцюбинський**, Микола Лисенко, Панас Мирний, Микола Міхновський, Олександр Олесь, Олена Пчілка, Василь Стефаник, Кирило Студинський, Леся Українка, Гнат Ходкевич та інші. Котляревський начебто «зібрав» свідомих українців на своєрідний **«плебісцит»**.

Навіть у **радянській** Україні шанували Котляревського. 200-ліття з дня народження письменника там широко відзначалося. Про нього чимало писалося в пресі, відбувалися різноманітні урочистості. І це в період **застою**, коли пройшла перша хвиля арештів українських дисидентів. Правда, **на чолі** тодішньої УРСР залишався Петро Шелест, якому не байдужою була українська культура. **Принаймні** він і тодішня республіканська комуністична **номенклатура** вважали, що Котляревському треба віддати шану. Це теж був своєрідний «плебісцит» для української нації. А ось у часи незалежності про Котляревського забули. Чи майже забули. Для нашої владної еліти він виявився неактуальним. Але чи це так?

Що для нас означає Котляревський?

Не так давно довелося познайомитися з одним воїном, який тривали час воював на Донбасі і який вивчив на пам'ять «Енеїду» Котляревського. Цей твір надихав і надихає його. Зрештою, Котляревському довелося повоювати з турками. І в «Енеїді» можна знайти чимало військової героїки.

Ще варто згадати популярний у Польщі музичний гурт «Еней», створений нащадками українців, що були переселені під час операції «Вісла». Для творців цього гурту головний герой «Енеїди» Котляревського є символом **поневірянь** наших одноплемінників, яких переселили на чужі землі.

Котляревський справді геніальний автор, творчість якого і сьогодні для нас має значення – зокрема, у протистоянні з Росією. Інша річ, що феномен «Енеїди», головного твору цього автора, потребує належного осмислення. Так, у XVIII столітті на теренах Східної Європи виросла нова імперія, котра почала іменуватися Російською. У цій справі імперській владі допомагали українські інтелектуали. Тоді здійснювалася справжня **експансія** культурних діячів з українським корінням на терени Росії. Зрештою, так було і в пізніші часи.

Фактично новочасна російська культура виросла на фундаменті давньої української культури. Стаючи культурою імперською, вона все більше протистояла «природній» культурі України. Українці опинилися в непростій ситуації – вони могли стати **«органічною»** частиною імперії, в тому числі і в сенсі культурному, зберігши лише деякі регіональні особливості; а могли піти шляхом відокремлення, творячи культуру на простонародній основі, **ігноруючи** свою давню культуру, яка реально опинилася на службі імперії.

1798 рік, коли побачили світ перші частини «Енеїди» Котляревського, став не лише роком народження нової української літератури. Він дав старт для початку соціокультурного конфлікту між імперською Росією та «провінційною» Україною.

Зброя у протистоянні імперській культурі

«Енеїди» важко підшукати **аналоги** як в українській, так і в світовій літературі. Автор, що добре знав українське народне життя, зумів його тонко передати як з допомогою мовних засобів, використовуючи рідну полтавську говірку, так і з допомогою класичних літературних символів, а також символів національної історії. «Енеїда» – це **діатриба**, де з гумором і «несерйозно» говориться про одну з найбільших трагедій України – про ліквідацію Запорізької Січі.

Котляревський створив «матрицю» для нової української літератури, яка відкидала елітарність, **апелюючи до** народності й «природності». Так, ця література виглядала як **провінційна**. Але чи могла вона бути непровінційною в умовах існування Російської імперії? Провінційність, простонародність, «природність» – це була її зброя у протистоянні імперській культурі. Саме це допомагало їй зберегтися.

Також Котляревський стояв біля витоків нового українського театру. Відомою є його п'єса «Наталка Полтавка», що стали відповіддю на **водевіль** Олександра Шаховського «Казак-стихотворец», який користувався популярністю в імперському Петербурзі. У цьому водевілі був створений образ українського козака, що беззастережно готовий вмерти за російського царя. Любові «в ім'я імперії» «Казак-стихотворця» протиставлене просте, щире кохання «Наталки Полтавки», «високій» імперській ідеї – ідея природної української простоти. Котляревський (хай, можливо, несвідомо) кинув культурний виклик Російській імперії. У **перспективі** це дало результати. І за це його варто поцінувати.

Автор

Петро Кравчук

Український філософ, письменник, публіцист. Доктор філософії, заслужений діяч науки і техніки України, професор, голова Вченої ради Національного університету «Острозька академія»

Поясніть виділені слова

радянський

на чолі

принаймні

номенклатура

поневірвання

експансія

аналогі

апелювати

перспектива